

Żelazna-Blicharz, Anna

Ekonomiczne aspekty społecznej odpowiedzialności wobec środowiska naturalnego na przykładzie przedsiębiorstw w województwie lubelskim

Rocznik Żyrardowski 8, 305-325

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Żelazna-Blicharz^{*}

Ekonomiczne aspekty społecznej odpowiedzialności wobec środowiska naturalnego na przykładzie przedsiębiorstw w województwie lubelskim^{}**

Wstęp

Systemowe ujęcie przedsiębiorstwa wskazuje, że wymienia ono z otoczeniem zasoby, powodując jednocześnie istotne skutki, często negatywne (jak degradacja ekosystemu, emisja zanieczyszczeń, nadmierne wykorzystywanie zasobów naturalnych prowadzące do ich wyczerpywania, ograniczania różnorodności biologicznej). Istnieje konieczność przeprowadzania różnorodnych działań w celu zahamowania degradacji środowiska poprzez minimalizację negatywnego wpływu podmiotów gospodarczych, gospodarstw domowych i całego społeczeństwa. Nie wystarczą już tylko inicjatywy, których celem jest unieszkodliwianie zanieczyszczeń wytworzonych. Niezbędne jest poszukiwanie rozwiązań prowadzenia działalności w sposób jak najmniej uciążliwy dla środowiska w czasie planowania produkcji, projektowania dóbr oraz na każdym etapie procesu wytwórczego.

Ochrona środowiska nie jest celem sama w sobie, ale celem jest jakość życia, czyli warunki zdrowotne, walory estetyczne, piękno krajobrazu. W krótkim okresie funkcjonowania przedsiębiorstw relacje między celami ekologicznymi i ekonomicznymi mają charakter konkurencyjny, ale ochrona środowiska może być sposobem na równoczesną poprawę wyników ekonomicznych poprzez zmniejszenie kosztów zużycia energii, surowców i materiałów [J. Adamczyk, T. Nitkiewicz, 2007].

^{*} Katedra Ekonomii i Zarządzania Gospodarką, Politechnika Lubelska.

^{**} Publikacja stanowi rozszerzony autoreferat pracy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Bojar, obronionej w 2010 roku na Wydziale Ekonomicznym Politechniki Radomskiej. Recenzentami pracy byli: prof. dr hab. Anna Krajewska, prof. dr hab. inż. Jan Stachowicz, prof. dr hab. inż. Jerzy Zuchowski.

Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw (ang. Corporate Social Responsibility, CSR) względem środowiska naturalnego jest koncepcją prowadzenia działalności gospodarczej, zgodnie z którą poza bezwzględnym przestrzeganiem prawa oraz generowaniem zysków, przedsiębiorstwo dodatkowo dobrowolnie uwzględnia w podejmowanych decyzjach wpływ swojej działalności na stan środowiska naturalnego, co przyczynia się do poprawy jakości życia i wpisuje się w realizację koncepcji zrównoważonego rozwoju. Podmioty społecznie odpowiedzialne ponoszą konsekwencje skutków ekologicznych działalności, dążą do wyeliminowania zanieczyszczeń, emisji szkodliwych substancji, maksymalizacji efektywności wykorzystywania zasobów naturalnych i minimalizacji negatywnego wpływu na środowisko [P. Mazurkiewicz, L. Grenna, 2003]. Rosnące zanieczyszczenie środowiska oraz katastrofy ekologiczne, których przyczynami bezpośrednimi lub pośrednimi okazywały się być niepohamowane dążenia do wzrostu produkcyjnego, podważyły nieograniczoną wiarę w uniwersalność rozwiązań rynkowych służących dobru społeczeństwa. Coraz bardziej świadome społeczeństwo wymusza na podmiotach gospodarczych takie prowadzenie działalności gospodarczej, którego skutki nie będą przyczyniały się do pogarszania stanu środowiska. Przestrzeganie prawa oraz przynoszenie korzyści finansowych są warunkami koniecznymi do spełnienia, żeby przedsiębiorstwo mogło funkcjonować na rynku w długim okresie. Jednocześnie nie ma sprzeczności pomiędzy tymi warunkami, a przestrzeganiem zasad społecznej odpowiedzialności. Godny sposób traktowania pracowników, ochrona środowiska, wywiązywanie się ze zobowiązań wobec kontrahentów, poszukiwanie rozwiązań na poprawę jakości życia społeczności lokalnej powinny być harmonijnie wprowadzane do zasad obowiązujących we współczesnych przedsiębiorstwach. Świadome społeczeństwo, klienci, konsumenci, najlepsi pracownicy, dokonując codziennych decyzji uwzględniają różne aspekty działalności podmiotów. Niezbędne jest harmonijne traktowanie wszystkich aspektów prowadzonej działalności (prawnych i ekonomicznych oraz społecznie odpowiedzialnych). Jest to cecha najlepszych przedsiębiorstw.

Uzasadnienie podjęcia pracy

Koncepcja społecznej odpowiedzialności jest w Polsce coraz bardziej znana. Pierwszy etap jej rozwoju obejmuje lata 1997–2000, które charakteryzowały się brakiem zainteresowania przedsiębiorców oraz głośną dyskusją w literaturze podkreślającą maksymalizację wartości przedsiębiorstwa dla właścicieli jako jedyny jego cel [J. Adamczyk, 2009]. Jako dru-

gi etap J. Adamczyk wyróżnia lata 2000–2002, w których przedstawiciele biznesu oraz część publicystów krytycznie wypowiedzieli się na temat koncepcji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, uznając zasady wolnej gospodarki jako kanony rozwoju przedsiębiorczości. W 2000 roku powstało Forum Odpowiedzialnego Biznesu – największa i najstarsza organizacja pozarządowa zajmująca się koncepcją społecznej odpowiedzialności biznesu. Stowarzyszenie zajmuje się promowaniem działań w tym zakresie, zachęcaniem przedsiębiorców do wdrażania zasad tej koncepcji poprzez prezentowanie dobrych praktyk, a także podejmowaniem wspólnych działań z przedsiębiorcami na rzecz społeczeństwa. Forum corocznie wydaje raporty z badań prowadzonych w grupie największych w Polsce przedsiębiorstw [Forum Odpowiedzialnego Biznesu, 2002–2009], prezentuje analizy porównawcze postaw menedżerów wobec społecznej odpowiedzialności w różnych krajach. Lata 2002–2004 przyniosły większe zainteresowanie koncepcją CSR. Pojawiły się wówczas pierwsze deklaracje dużych, głównie zagranicznych przedsiębiorstw o ich etycznych i społecznych działaniach. Jednocześnie Fundacja Komunikacji Społecznej w 2003 roku opublikowała raport z ogólnopolskich badań na temat postaw konsumentów oraz liderów opinii wobec idei społecznej odpowiedzialności biznesu.

Czas akcesji Polski do Unii Europejskiej – lata 2004–2005 – spowodował wzmożone zaangażowanie przedsiębiorstw w akcje sponsoringowe i charytatywne traktowane głównie jako działalność marketingowa. Kolejny okres (lata 2006–2007) charakteryzowało nagłaśnianie oraz demonstrowanie wprowadzania zasad społecznej odpowiedzialności przez przedsiębiorstwa. Był to czas analizowania otoczenia pod kątem poznawania oczekiwań interesariuszy oraz nadal łączenia społecznej odpowiedzialności z akcjami charytatywnymi [J. Adamczyk, 2009].

W 2006 roku Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym przeprowadził ilościowe i jakościowe badania na temat korzyści przedsiębiorstw z CSR, których rezultaty przedstawione zostały w „Analizie korzyści ekonomicznych ze stosowania zasad społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) w polskich przedsiębiorstwach”. W ramach kompleksowego badania dokonano między innymi statystycznej analizy różnic rozkładów zmiennych określających korzyści z CSR w dwóch grupach przedsiębiorstw: grupie przedsiębiorstw, które stosowały zasady CSR, co zostało potwierdzone certyfikatem „Przedsiębiorstwo Fair Play” i grupie przedsiębiorstw, które nie były certyfikowane jako spełniające zasady społecznej odpowiedzialności biznesu w ramach „Przedsiębiorstwa Fair Play”, wyselekcjonowanych z bazy GUS w oparciu o identyczność branży i podobieństwo liczby pracowników. [M. Bąk, P. Bednarz, P. Kulaw-

czuk, R. Rataj, A. Szcześniak, P. Zając, 2006]. Przedsiębiorstwa stosujące CSR mają istotnie wyższą płynność bieżącą (o 80%), co ma znaczenie w modelu biznesu opartym na kapitale ludzkim. Oszczędniej wykorzystują majątek trwały, który jest w nich wielokrotnie bardziej rentowny (o 380%). Lepiej wykorzystują kapitał ludzki – zysk brutto na jednego pracownika w nich jest znacznie wyższy (o 22%). Przychody ze sprzedaży są w tych firmach średnio niższe, jednak występuje w nich wyższa rentowność sprzedaży (o 13,5%). Znacznie lepiej wynagradzają one pracowników (przeciętnie o 20%) i więcej płacą na ubezpieczenia i świadczenia społeczne niż pozostałe przedsiębiorstwa (o 20%).

Lata 2008–2010 charakteryzuje dalsze propagowanie idei społecznej odpowiedzialności w licznych artykułach prasowych, w czasopiśmie specjalistycznych oraz podczas konferencji naukowych. Nadal jednak można zauważyć wśród przedstawicieli biznesu rodzimego brak zrozumienia istoty koncepcji CSR. Często utożsamiana jest ona ze stosowaniem się do obowiązującego prawa oraz zaangażowaniem w sponsoring i działalność charytatywną. Brakuje podejmowania działań we wszystkich obszarach CSR poprzez pomijanie takich elementów, jak: identyfikacja potrzeb interesariuszy czy dokonywanie oceny tworzenia dla nich wartości.

W przedsiębiorstwach Europy Zachodniej koncepcja społecznej odpowiedzialności prężnie rozwijana była od lat 70. XX wieku. Obecnie zauważa się, że dystans jej rozwoju w Polsce w stosunku do Unii Europejskiej szybko ulega zmniejszeniu. Czynniki, które przyczyniają się do wzrostu znaczenia CSR w XXI wieku to: rosnąca zamożność części społeczeństwa, która wymusza jego rozwój, zmieniające się oczekiwania społeczne wynikające ze wzrostu świadomości, globalizacja i wolny przepływ informacji oraz konieczność ekologicznego zrównoważenia [W.B. Werther, D.B. Chandler, 2006].

W strategii lizbońskiej został przedstawiony program społeczno-gospodarczy zakładający uczynienie z UE dynamicznej gospodarki zdolnej do zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z piątym artykułem Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zrównoważony rozwój jest obowiązkiem konstytucyjnym. Koncepcje społecznej odpowiedzialności i zrównoważonego rozwoju pokrywają się w wielu obszarach, przyczyniając się do integracji ekonomicznych, społecznych i środowiskowych celów. Z tej perspektywy CSR może być traktowana jako koncepcja zapewniająca zrównoważony rozwój na poziomie mikro-, czyli na poziomie przedsiębiorstw. CSR stanowi element zrównoważonego zarządzania. Może zapewnić realizację zasad zrównoważonego rozwoju nie tylko na poziomie społeczno-ekonomicznych

systemów, ale także indywidualnych działaczy zaangażowanych w zmiany [F. Perrini, S. Pogutz, A. Tencati, E. Elgar, 2006].

Przedmiot badań i cele pracy

Główny cel pracy stanowiło wskazanie uwarunkowań wdrażania i stosowania zasad społecznej odpowiedzialności wobec środowiska naturalnego w przedsiębiorstwach w województwie lubelskim. Badania umożliwiły między innymi:

- identyfikację i analizę społecznej odpowiedzialności wobec środowiska naturalnego oraz określenie zależności pomiędzy koncepcją zrównoważonego rozwoju a ideą społecznej odpowiedzialności,
- poznanie poziomu nakładów inwestycyjnych według kierunków inwestowania poniesionych i planowanych w najbliższych latach,
- określenie źródeł finansowania inwestycji ekologicznych,
- poznanie stosowanych metod analizy kosztów ochrony środowiska w przedsiębiorstwach,
- rozpoznanie podejmowanych oraz planowanych działań dotyczących wprowadzania Najlepszych Dostępnych Techniek (Best Available Techniques – BAT), wprowadzania systemów ek zarządzenia (EMAS, ISO 14001), standardów Zasad Czystszej Produkcji,
- określenie efektów ekonomicznych zrealizowanych inwestycji proekologicznych,
- określenie czynników motywujących do postępowania w sposób społecznie odpowiedzialny wobec środowiska (w tym: ekonomicznych, prawnych),
- poznanie barier i trudności wdrażania zasad społecznej odpowiedzialności względem środowiska naturalnego,
- poznanie źródeł pozyskiwania informacji na tematy ekologiczne.

Przedmiotem badań była synteza wyników dotychczasowej realizacji działań prośrodowiskowych w przedsiębiorstwach w województwie lubelskim w aspekcie ekonomicznym społecznej odpowiedzialności.

Zastosowane metody badawcze

W pracy wykorzystane zostały informacje z różnych źródeł, zarówno pierwotne, jak też wtórne. Informacje pierwotne były pozyskiwane bezpośrednio z badanych przedsiębiorstw. Informacje wtórne pochodziły z: opracowań statystycznych, efektów badań innych ośrodków naukowych i insty-

tucji naukowo-badawczych, akademickich, programów rządowych i władz samorządowych, raportów, ekspertyz, rejestrów instytucji rządowych.

Weryfikacja odbyła się w wyniku studiów literaturowych, analizy badań dokonanych przez cenionych autorów różnych ośrodków naukowych i analizy obowiązujących aktów prawnych, danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego oraz Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego oraz danych pozyskanych z Urzędu Marszałkowskiego i Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska. W pracy wykorzystano również materiały pochodzące z wydawnictw pokonferencyjnych, które są wyrazem najbardziej aktualnych osiągnięć i zapatrywań przedstawicieli nauki.

Ocena znajomości oraz opinii dotyczących koncepcji społecznej odpowiedzialności w województwie lubelskim na pierwszym etapie badań empirycznych odbyła się w oparciu o badania przeprowadzone w grupie 567 pracowników losowo wybranych przedsiębiorstw prywatnych i publicznych w województwie lubelskim. Dodatkowo analogiczne ankiety dostarczone zostały pracownikom instytucji publicznych – osobom zatrudnionym w administracji zespolonej. W tej grupie uzyskano zwrot ankiet od 99 osób. Na potrzeby tych badań społecznych opinii opracowano kwestionariusz ankiety na temat identyfikacji opinii oraz znajomości koncepcji CSR. Ten etap badań potraktowany został jako badania pilotażowe.

Drugi etap badań empirycznych dotyczący identyfikacji społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw z województwa lubelskiego względem środowiska naturalnego prowadzony był za pośrednictwem kwestionariusza ankiety. Badania przeprowadzono w przedsiębiorstwach znacząco oddziałujących na środowisko w województwie lubelskim wyodrębnionych na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. 2002 Nr 122, poz. 1055). Próba badawcza to grupa przedsiębiorstw ustalona na podstawie tego Rozporządzenia przez Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska oraz jednostki samorządowe w województwie lubelskim. Znalazły się na niej także jednostki z „Listy 80” – przedsiębiorstwa najbardziej uciążliwe dla środowiska naturalnego. Ankieta skierowana została do 103 podmiotów z prośbą o jej wypełnienie przez osoby najlepiej zorientowane we wszelkich działaniach z zakresu ochrony środowiska podejmowanych w jednostce. Przedstawiciele kadry zarządzającej lub właściciele dekretowali pismo przewodnie do kierowników jednostek organizacyjnych ochrony środowiska, a także głównych księgowych ze względu na niektóre dane wartościowe dotyczące kosztów ochrony środowiska (inwestycji na rzecz ochrony środowiska – zintegrowanych i tak zwa-

nych „końca rury”, kosztów bieżących ochrony środowiska) na przełomie ostatnich pięciu lat (dane z lat 2004–2008). Łącznie zebrano 52 wypełnione ankiety. Dwa podmioty uległy likwidacji, 13 jednostek odmówiło udziału w badaniach, natomiast 36 podmiotów nie zwróciło wypełnionej ankiety.

Trzeci etap badań empirycznych stanowiący weryfikację uzyskanych wyników powadzony był wśród przedstawicieli ekologicznych organizacji pozarządowych zlokalizowanych na terenie województwa lubelskiego. Badania te miały charakter wywiadów strukturyzowanych z prezesami organizacji.

Wyniki przeprowadzonych badań

W wyniku pierwszego etapu badań empirycznych okazało się, że 83% zatrudnionych w badanych przedsiębiorstwach rozumie pojęcie społecznej odpowiedzialności, przy czym w przedsiębiorstwach prywatnych 86%, a publicznych 78%. Społeczna odpowiedzialność kojarzona jest głównie z etycznym działaniem (taką odpowiedź wskazało 56% pracowników badanych przedsiębiorstw oraz 73% zatrudnionych w administracji publicznej), działalnością zgodną z przepisami obowiązującego prawa (52% wskazań zatrudnionych w objętych badaniami przedsiębiorstwach i 42% odpowiedzi osób z administracji publicznej). Na trzecim miejscu w przypadku pracowników przedsiębiorstw znalazła się odpowiedź dotycząca dbania o ochronę środowiska (37% wskazań), a w przypadku respondentów zatrudnionych w administracji publicznej na trzecim miejscu – przejrzystość działań (36%), a na czwartym ochrona środowiska (33%).

Główne korzyści wynikające z przyjęcia postawy społecznie odpowiedzialnej wskazane przez respondentów to: poprawa wizerunku podmiotów (66% wskazań zatrudnionych w badanych przedsiębiorstwach oraz 61% w administracji publicznej) oraz poprawa stanu środowiska naturalnego (40% respondentów z przedsiębiorstw oraz 36% pracowników administracji zespolonej).

Ponad 70% pracowników przedsiębiorstw podejmuje działania w celu ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko (głównie minimalizując straty materiałów, surowców – 47% wskazań), ale blisko 30% pracowników administracji nie potrafiło wskazać takich działań.

Drugi etap badań empirycznych umożliwił wykazanie, co następuje.

Możliwe jest wskazanie najbardziej skutecznych instrumentów ekonomicznych stosowanych w polityce ekologicznej. Oprócz analizy wszystkich odpowiedzi ogółem została przeprowadzona analiza wskazań dwóch grup podmiotów: cementowni zatrudniających od 50 do 249 osób

oraz wytwórni cegieł i innych materiałów budowlanych opartych o technologię wpału, zatrudniających zwykle nie więcej niż 9 osób, a w poszczególnych przypadkach przy większym zakresie działalności od 10 do 49 osób. Jako najbardziej skuteczne instrumenty ekonomiczne uważane są przez badane podmioty opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i wprowadzanie w nim zmian (pierwsze miejsce, ale trzecie w przypadku badanych cegielni), możliwość przeznaczania naliczonych kar za przekroczenia poziomów dopuszczalnych na realizację przedsięwzięcia likwidującego ich przyczynę (2 miejsce) oraz ulgi podatkowe, preferencje i gwarancje kredytowe (3 miejsce, ale 4 w przypadku cementowni). W przypadku cementowni najbardziej skuteczne okazały się prawa do emisji zanieczyszczeń – uprawnienia zbywalne, certyfikaty emisyjne oraz kary pieniężne za przekroczenia emisji zanieczyszczeń (1 miejsce). Z danych uzyskanych z Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska wynika, że w regionie lubelskim najwięcej podmiotów korzysta z możliwości przeznaczania naliczonych kar za przekroczenia poziomów dopuszczalnych na realizację inwestycji w gospodarce wodno-ściekowej.

W ostatnich latach z instrumentu tego skorzystały łącznie 74 podmioty, przy czym w przypadku 34 z nich wymierzona kara stanowiła zaledwie do 10% wartości zrealizowanej inwestycji (tabela 1). Oznacza to, że instrument ten stanowi bodziec do finansowania przedsięwzięć dalece wykraczających poza niezbędne minimum likwidujące przyczynę przekroczenia emisji.

Tabela 1. Przedsiębiorstwa, które po przekroczeniu dopuszczalnych norm karę lub jej część przeznaczyły na inwestycję prośrodowiskową w latach 2002–2008

Lp.	Naliczona kara stanowiła ułamek inwestycji [%] za przekroczenia w zakresie:	Wartość kara/inwestycja [%]							SUMA
		Poniżej 1%	1,1 – 5%	5,1 – 10%	10,1 – 30%	30,1 – 50%	50,1 – 80%	80,1 – 100%	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Emisja hałasu	(2) 25,00	0	(1) 12,5	(4) 50,00	0	0	(1) 12,5	(8) 100%
2	Woda	0	0	0	0	0	(1) 100	0	(1) 100%
3	Powietrze	0	(2) 33,33	0	(2) 33,33	(1) 16,67	(1) 16,67	0	(6) 100%
4	Ścieki	(7) 11,86	(16) 27,12	(6) 10,17	(14) 23,73	(7) 11,86	(1) 1,69	(8) 13,56	(59) 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WIOŚ.

Finansowanie inwestycji z zakresu ochrony środowiska przyczynia się do licznych korzyści. Mierzalne są **pożytki ekonomiczne**, jak spadek wielkości kwot opłat środowiskowych zależnych od ilości zanieczyszczeń emitowanych do środowiska (46% wskazań, przy czym spadek do 30% kwot zanotowało 34% badanych podmiotów) czy spadek kwot opłat eksploatacyjnych zależnych od wielkości produkcji i sprawności urządzeń (odnotowało 21% podmiotów). Dokładny rozkład wskazań prezentuje tabela 2.

Korzyści pozaekonomiczne wynikające z wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego i inwestycji prośrodowiskowych wskazane przez badane podmioty to między innymi: opracowanie instrukcji i procedur funkcjonowania przedsiębiorstwa, zwiększenie monitoringu i kontroli wpływu przedsiębiorstwa na środowisko, zwiększenie liczby klientów czy wzrost lojalności kontrahentów, kooperantów i współpracowników.

Tabela 2. Efekty ekonomiczne przeprowadzonych inwestycji prośrodowiskowych

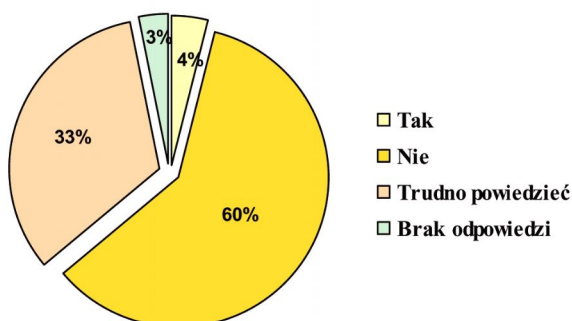
Lp.	Zaobserwowane efekty:	TAK:				NIE
		Zmniejszenie		Zwiększenie		
		o ile [%]	% wskazań	o ile %	% wskazań	
1	2	3	4	5	6	7
1	Zmiana kwot opłat środowiskowych zależnych od ilości zanieczyszczeń emitowanych do środowiska	0–10%	17%	0–10%	–	29%
		11–30%	17%	11–30%	–	
		31–50%	4%	31–50%	–	
		51–80%	8%	51–80%	–	
		Od 81%	0%	Od 81%	–	
		SUMA:	46%	SUMA:	–	
2	Zmiana kwot opłat eksploatacyjnych zależnych od wielkości produkcji i sprawności urządzeń	0–10%	15%	0–10%	2%	33%
		11–30%	6%	11–30%	–	
		31–50%	–	31–50%	–	
		51–80%	–	51–80%	–	
		Od 81%	–	Od 81%	–	
		SUMA:	21%	SUMA:	2%	
3	Zmiana kwot kar uiszczanych z tytułu przekraczania norm środowiskowych	0–10%	2%	0–10%	–	50%
		11–30%	–	11–30%	2%	
		31–50%	–	31–50%	–	
		51–80%	–	51–80%	–	
		Od 81%	–	Od 81%	–	
		SUMA:	2%	SUMA:	2%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najczęściej stosowanymi metodami analizy zwrotu zainwestowanego kapitału są okres zwrotu, a z metod dyskontowych wartość zaktualizowana netto (NPV).

Okres zwrotu kosztów większości przedsięwzięć proekologicznych przeprowadzonych w badanych podmiotach wyniósł od 5 do 10 lat (42% wskazań).

Podmioty, które przeprowadziły inwestycje proekologiczne w 60% poświadczają ich opłacalność (wykres 1).

Wykres 1. Możliwość wskazania działań proekologicznych, których realizacja okazała się nieopłacalna dla przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ograniczenia finansowe stanowią także główną barierę przy podejmowaniu decyzji o finansowaniu przedsięwzięć prośrodowiskowych w województwie lubelskim. Przedsiębiorcy wskazywali wysokie koszty inwestycji z zakresu ochrony środowiska (1 miejsce) oraz długi okres zwrotu nakładów (2 miejsce, ale 3 w przypadku cegielni i 4 według wskazań cementowni). Na drugim miejscu w przypadku cementowni i cegielni znalazło się wskazanie o trudnej sytuacji finansowej badanych jednostek (4 miejsce przy analizie wskazań ogółu badanych podmiotów). Istotną przeszkodą jest istnienie bardziej priorytetowych potrzeb inwestycyjnych (trzęcie miejsce przy analizie ogólnej oraz badanych cementowni).

W województwie lubelskim przedsiębiorcy rzadko poszukują zewnętrznych źródeł na finansowanie działań z zakresu ochrony środowiska. Zazwyczaj finansują inwestycje proekologiczne ze środków własnych (87% wskazań). Zaledwie co czwarta badana jednostka część środków pozyskała z Narodowego lub Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska albo funduszy Unii Europejskiej. Świadczy to albo o braku wiedzy o możliwościach w tym zakresie, braku wiary w powodzenie działań aplikacyjnych, albo też niskiej operatywności przedsiębiorców.

Poziom nakładów na środki trwałe służące ochronie środowiska w województwie lubelskim w przeliczeniu na mieszkańca jest zdecydowanie niższy niż średni w Polsce. Jednocześnie poziom nakładów na ochronę środowiska, czyli nakładów na środki trwałe i kosztów bieżących w sektorze gospodarczym, publicznym, usług ochrony środowiska oraz gospodarstw domowych zwiększył się w Polsce z 38,3 mld zł w 2000 r. do 39,7 mld zł w 2007 r., natomiast ich udział w PKB zmniejszył się odpowiednio z 4,5% do 3,4% [Główny Urząd Statystyczny, 2008].

Tabela 3. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej na 1 mieszkańca w latach 2004–2007 [zł]

Lp.	Nakłady na środki trwałe na 1 mieszkańca	Lata			
		2004	2005	2006	2007
1	2	3	4	5	6
1	Polska:				
2	służące ochronie środowiska	139,80	156,87	180,37	197,31
3	służące gospodarce wodnej	51,61	44,96	52,49	58,91
4	Województwo lubelskie:				
5	służące ochronie środowiska	88,44	103,24	118,04	98,62
6	służące gospodarce wodnej	45,73	26,66	35,31	37,08

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Regionalnych, http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/dane_podgrup.wymiary?p_kate=9&p_grup=305&p_pgru=2343&p_dane=0.

Tabela 4. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w latach 2004–2007

Lp.	Terytorium	ROK			
		2004	2005	2006	2007
1	2	3	4	5	6
1	Ogółem:				
2	Polska	5337437,2 100%	5986499,9 100%	6877759,2 100%	7520684,2 100%
3	Województwo lubelskie	193498,2 3,63%	225295,3 3,76%	256761,9 3,73%	213915,6 2,84%
4	W przedsiębiorstwach:				
5	Polska	2491570,2 100%	2825437,6 100%	3476194,9 100%	4111419,7 100%
6	Województwo lubelskie	66135,9 2,65%	96120,5 3,40%	127586,6 3,67%	108612,9 2,64%

Źródło: Raport Ochrona środowiska 2008, 2007, 2006, 2005, Główny Urząd Statystyczny, Informacje i opracowania statystyczne, Warszawa.

Wielkość wydatków inwestycyjnych ponoszonych na ochronę środowiska w województwie lubelskim w latach 2004–2006 w stosunku do całej kwoty wydatków w Polsce utrzymywała się na zbliżonym poziomie. W Polsce poziom wydatków inwestycyjnych wykazuje się tendencją wzrostową, natomiast w województwie lubelskim w roku 2007 widoczny jest spadek wydatków inwestycyjnych zarówno przy ogólnej analizie, jak również przy uwzględnieniu tylko przedsiębiorstw (tabela 4).

Na podstawie danych pozyskanych od przedsiębiorców określona została zależność pomiędzy kosztami obowiązkowymi a tymi, które stanowią wynik dobrowolnego wkładu w zwiększenie monitoringu wpływu jednostki na środowisko czy zmniejszenie jego uciążliwości. Studium przypadków przeprowadzono dla podmiotów, które w ostatnich latach nie zostały zobligowane do działań inwestycyjnych przez służby ochrony środowiska i bardzo szczegółowo prowadziły kalkulację kosztów. Decyzje o inwestycjach w ochronę środowiska, finansowaniu pracy laboratoriów zakładowych, dodatkowym monitoringu emisji czy szkoleń pracowników traktuje się fakultatywnie, natomiast do kosztów, które podmioty obowiązkowo muszą ponosić należą: opłaty usługowe, ekologiczne, koncesyjne i eksploatacyjne oraz koszty obowiązkowych pomiarów i opracowań zleczanych instytucjom zewnętrznym.

Przedsiębiorstwo A to jedna z cukrowni zlokalizowanych na terenie województwa lubelskiego. Zatrudnia od 250 do 499 osób. Ma wdrożone systemy zgodnie z HACCP, ISO 9001 oraz ISO 22000. Parametry podmiotu zgodne są z Najlepszymi Dostępnymi Technikami. W ramach wszystkich systemów przeprowadzone zostały audyty zewnętrzne, których wynik był pozytywny.

Przedsiębiorstwo B prowadzi prywatną działalność wytwórczą cementu. Zatrudnia od 50 do 249 pracowników. Wykazuje się wdrożonymi standardami zarządzania środowiskowego zgodnie z normą ISO 14001, prowadzi działalność zgodną z Zasadami Czystszej Produkcji oraz świadomie stosuje się do Najlepszych Dostępnych Technik, co zostało potwierdzone audytami zewnętrznymi z wynikiem pozytywnym.

Przedsiębiorstwo C to podmiot zatrudniający od 50 do 249 pracowników. Prowadzi prywatną wytwórczo-handlową działalność rolniczą. Ma wdrożony system HACCP oraz działa zgodnie z Zasadami Czystszej Produkcji. Wyniki przeprowadzonych audytów przez jednostki certyfikujące okazały się także pozytywne.

Przedsiębiorstwo D to publiczna spółka z ograniczoną odpowiedzialnością wytwarzająca i dostarczająca energię elektryczną. Zatrudnia od 250 do 499 osób. Ma wdrożony system zarządzania środowiskowego

zgodnie z normą ISO 14001, którego wymagania zostały pozytywnie potwierdzone przez audyt zewnętrzny.

Tabela 5. Wielkości kosztów obowiązkowych i dobrowolnych ochrony środowiska rejestrowanych w badanych przedsiębiorstwach w latach 2004–2008

Lp.	Koszty ochrony środowiska	ROK				
		2004	2005	2006	2007	2008
1	2	3	4	5	6	7
1	Przedsiębiorstwo A					
2	Koszty obowiązkowe	292970 5,95%	267615 2,08%	300613 5,40%	282377 10,85%	236320 3,78%
3	Koszty dobrowolne	4630000 94,05%	12620800 97,92%	5263900 94,60%	2319000 89,15%	6017000 96,22%
4	Suma kosztów	4922970 100%	12888415 100%	5564513 100%	2601377 100%	6253320 100%
5	Przedsiębiorstwo B					
6	Koszty obowiązkowe	770662 35,49%	876901 22,14%	1020020 40,07%	1406588 45,42%	1407482 16,02%
7	Koszty dobrowolne	1400643 64,51%	3083613 77,86%	1525635 59,93%	1690343 54,58%	7381041 83,98%
8	Suma kosztów	2171305 100%	3960514 100%	2545655 100%	3096931 100%	8788523 100%
9	Przedsiębiorstwo C					
10	Koszty obowiązkowe	150000 22,29%	120000 65,57%	110000 79,14%	100000 78,74%	110000 83,33%
11	Koszty dobrowolne	523000 77,71%	63000 34,43%	29000 20,86%	27000 21,26%	22000 16,67%
12	Suma kosztów	673000 100%	183000 100%	139000 100%	127000 100%	132000 100%
13	Przedsiębiorstwo D					
14	Koszty obowiązkowe	1127400 58,39%	1015400 51,52%	935400 51,35%	1047200 50,66%	755000 39,39%
15	Koszty dobrowolne	803400 41,61%	955500 48,48%	886100 48,65%	1020000 49,34%	1161800 60,61%
16	Suma kosztów	1930800 100%	1970900 100%	1821500 100%	2067200 100%	1916800 100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W przypadku przedsiębiorstw A i B wielkość kosztów ponoszonych dobrowolnie istotnie przekraczała wielkości kosztów obowiązkowych. W przedsiębiorstwie B największe koszty związane są z funkcjonowaniem laboratoriów, prowadzoną działalnością badawczo-rozwojową i szkoleniami dla pracowników, inwestycjami w urządzenia do zatrzymywania zanieczyszczeń pyłowych oraz redukcji zanieczyszczeń gazowych oraz obowiązkowymi opłatami ekologicznymi, koncesyjnymi i eksploatacyjnymi. W 2008 roku zakończyła się także inwestycja w urządzenia związane z pozyskiwaniem energii z wykorzystaniem paliwa alternatywnego (palnych odpadów). W przypadku przedsiębiorstwa A największy udział kosztów w całości ponoszonych na działalność związaną z ochroną środowiska sta-

nowią koszty na inwestycje prośrodowiskowe. Z kosztów obowiązkowych najwyższe okazały się opłaty ekologiczne i koncesyjne. Przedsiębiorstwo A rozpoczęło wiele przedsięwzięć inwestycyjnych związanych z ochroną środowiska, które przyczyniły się do bardzo wysokiego poziomu kosztów inwestycyjnych. Działalność inwestycyjna dotyczy budowy biologicznej oczyszczalni ścieków oraz kanalizacji odprowadzających ścieki lub wody opadowe, a także montażu urządzeń zmniejszających ilość wytwarzanych ścieków oraz usuwających osady z tych, które zostały wytworzone. W ramach minimalizacji emisji zanieczyszczeń do powietrza podjęte zostały inwestycje zmierzające do zatrzymywania pyłów, redukcji i unieszkodliwiania gazów oraz zakupu urządzeń związanych z nowymi technikami spalania paliw. Przyczyniło się to do poniesienia bardzo wysokich kosztów na inwestycje, zwłaszcza w 2005 roku.

W przedsiębiorstwach C i D sytuacja była odmienna. Podmiot D od wielu lat nie poniósł żadnych kosztów na zmniejszenie uciążliwości dla środowiska naturalnego. Ostatnia inwestycja w urządzenia związane z nowymi technikami lub technologiami spalania paliw zakończyła się w 2002 roku. Największy udział w całkowitych kosztach ochrony środowiska stanowią obowiązkowe opłaty ekologiczne.

W przedsiębiorstwie C największy udział w całości kosztów związanych z ochroną środowiska dotyczył obowiązkowych opłat usługowych związanych z usuwaniem i neutralizacją odpadów przez inne podmioty. W 2004 roku udział kosztów dobrowolnych był zdecydowanie większy od wielkości obowiązkowych, co wynikało z budowy biologicznej oczyszczalni ścieków, która istotnie wpłynęła na wielkość kosztów inwestycyjnych.

Przeprowadzone studium przypadków nie wykazało zależności pomiędzy tym, czy organizacja jest jednostką publiczną (jak w przypadku A i D) czy też prywatną (jak B i C) a udziałem kosztów dobrowolnych i obowiązkowych w całych kosztach ochrony środowiska. Można przypuszczać, że relacja wielkości tych kosztów wynika z innych czynników.

Czynniki motywujące przedsiębiorców do podejmowania działań prośrodowiskowych obok obowiązującego prawa wynikają z wysokiej świadomości decydentów w zakresie potrzeby ochrony środowiska i konsekwencji jej braku. Przy podejmowaniu decyzji o finansowaniu działań prośrodowiskowych uwzględniane są obowiązujące prawo (1 miejsce przy ogólnej analizie jednostek oraz badanych cementowni), potrzeba ograniczania negatywnego wpływu jednostek na środowisko naturalne (2 miejsce, 1 w przypadku cegielni oraz 3 w przypadku cementowni), konieczność dostosowania się do zarządzeń pokontrolnych służb ochrony środowiska (3 miejsce przy ogólnej analizie i w opinii badanych cegielni).

Niezwykle istotna okazała się także świadomość proekologiczna kierownictwa jednostki (4 miejsce przy ogólnej analizie, ale 2 w opiniach przedstawicieli cementowni i cegielni).

Badania wykazały wysoką świadomość prośrodowiskową decydentów w badanych podmiotach. Prawie 70% z nich uważa, że działania z zakresu ochrony środowiska są tańsze od działań naprawczych, a ponad 50% ma wiedzę o wpływie redukcji zanieczyszczeń na zapewnienie równowagi atmosferycznej. Decydenci są świadomi znaczenia działalności prośrodowiskowej przy budowie wizerunku podmiotów w województwie lubelskim (67% wskazań).

Trzeci etap badań empirycznych prowadzony w formie wywiadów z prezesami organizacji pozarządowych zajmujących się wspieraniem i propagowaniem postaw proekologicznych w województwie lubelskim potraktowany został jako podsumowanie dotychczasowych prac. Wieloletnia działalność na rynku lubelskim, częsta współpraca lub rozmowy prowadzone z przedstawicielami różnych organizacji w województwie lubelskim przy okazji konferencji, seminariów czy szkoleń umożliwiła przedstawicielom organizacji pozarządowych określenie czynników skłaniających przedsiębiorców do podejmowania działań prośrodowiskowych. Ich zdaniem wszyscy decydenci w przedsiębiorstwach mają na uwadze potrzebę ograniczania kwot wydatkowanych na opłaty za korzystanie ze środowiska, a czynnikiem przyspieszającym podjęcie decyzji o finansowaniu inwestycji prośrodowiskowych są zalecenia i wytyczne pokontrolne służb ochrony środowiska. Często zamysł o wprowadzeniu zmian w prowadzonej działalności, których następstwem jest zmniejszenie uciążliwości dla środowiska naturalnego istnieje, ale konieczność finansowania bardziej pilnych, w mniemaniu decydentów, działań inwestycyjnych, odsuwa je na dalszy plan. Bodźcem do potraktowania inwestycji prośrodowiskowych jako priorytetowe są właśnie zalecenia i wskazania służb ochrony środowiska.

Każdy z prezesów organizacji pozarządowych zauważył także ogromną rolę przy podejmowaniu decyzji, jaką odgrywa wizerunek jednostek. W województwie lubelskim każdy przedsiębiorca, który dąży do długiego funkcjonowania na rynku podmiotu, którym zarządza, musi dbać o pozytywną w kontekście środowiskowym opinię. Mieszkańcy województwa lubelskiego są bardzo przywiązani do wizji regionu czystego, atrakcyjnego przyrodniczo. Mają wysoką świadomość, jak wielkim atutem jest stan środowiska w regionie, przez co o ewentualnych przewinieniach podmiotów gospodarczych w tym zakresie informują właściwe służby czy lokalną prasę.

Przedstawiciele organizacji pozarządowych jako podmioty, które ich zdaniem, powinny wspierać przedsiębiorców w podejmowaniu działań proekologicznych, wskazali jednostki samorządu terytorialnego, Ministerstwo Środowiska, służby wojewody lubelskiego, izby gospodarcze i zrzeszenia branżowe. Wszyscy prezesi organizacji pozarządowych są zainteresowani włączeniem się w pomoc przedsiębiorcom we wdrażaniu zasad społecznej odpowiedzialności względem środowiska naturalnego. Warunkiem włączenia się w taką współpracę z przedsiębiorcami w województwie lubelskim okazało się wyrażenie takiej potrzeby przez samych przedsiębiorców oraz ewentualne dofinansowanie takiej działalności.

Z doświadczeń przedstawicieli organizacji pozarządowych wynika, że podmiotami, które są społecznie odpowiedzialne względem środowiska naturalnego w województwie lubelskim można określić: Zakłady Azotowe „Puławy” SA w Puławach oraz Lubelski Węgiel „Bogdanka” SA w Bogdan-
ce.

Zakończenie i wnioski

W wyniku przeprowadzonych badań możliwe było stwierdzenie, że koncepcja społecznej odpowiedzialności jest w województwie lubelskim znana. Kojarzenie jej głównie z prowadzeniem działalności w oparciu o ochronę środowiska sprawia, że stanowi szansę na realizację zasad zrównoważonego rozwoju na poziomie podmiotów gospodarczych. Przeprowadzone analizy pozwoliły na sformułowanie poniższych wniosków:

- Działalność prośrodowiskowa przynosi korzyści ekonomiczne, co potwierdzają podmioty, które analizują koszty ochrony środowiska.
- Oprócz korzyści ekonomicznych przedsiębiorcy wykazują wiele innych korzyści, jak zwiększenie liczby klientów, wzrost lojalności kontrahentów, kooperantów, współpracowników, opracowanie doskonalszych procedur i instrukcji funkcjonowania przedsiębiorstwa czy poprawa stanu środowiska naturalnego. Te korzyści są zdecydowanie bardziej trudne do zmierzenia, ale niezwykle ważne.
- Przedsiębiorstwa w województwie lubelskim podejmują działania prośrodowiskowe, przy czym finansują je głównie ze środków własnych, co oznacza, że gdyby te środki zostały przeznaczone jako wkład własny przy pozostałych środkach obcych, skala tych działań byłaby zdecydowanie większa.
- Potrzebne są szkolenia nie tylko z zakresu ochrony środowiska, ale również możliwych źródeł finansowania działalności prośrodowiskowej, przy czym najbardziej skuteczne mogą okazać się szkolenia skierowa-

ne do przedstawicieli poszczególnych branż. Umożliwią one wymianę doświadczeń poprzez ukierunkowanie na konkretne rozwiązania.

- Istnieje potrzeba wspierania przedsiębiorców (w tym także poprzez organizowanie szkoleń) w zakresie analiz finansowych i sposobów wypełniania wniosków o dofinansowanie na działalność proekologiczną.
- Intensyfikacja działań prośrodowiskowych możliwa jest przy większym zaangażowaniu instytucji publicznych, głównie jednostek samorządu terytorialnego, a także organizacji pozarządowych.
- Możliwe jest zaobserwowanie korelacji pomiędzy wielkością przedsiębiorstw a ilością działań prośrodowiskowych. Małe podmioty ograniczają zadania do realizacji działań wymuszanych przez prawo, nie wprowadzają systemów zarządzania środowiskowego. Najwięcej przedsięwzięć prośrodowiskowych podejmują przedsiębiorstwa duże i średnie. Częściej wdrażają systemy zarządzania środowiskowego, wydatkują wyższe kwoty na szkolenia dla zatrudnionych pracowników, badania i rozwój.
- Osobami odpowiedzialnymi za ochronę środowiska w mikroprzedsiębiorstwach i małych podmiotach są głównie właściciele. Często zdarza się, że obowiązki z zakresu ochrony środowiska w małych przedsiębiorstwach są dodatkowo przekazywane pracownikom z działów BHP, jakości lub wydziałów technicznych. W większych przedsiębiorstwach zagadnieniami z zakresu ochrony środowiska zajmują się osoby ze specjalnie wydzielonych komórek organizacyjnych (działów lub wydziałów) do spraw ochrony środowiska, gdzie zatrudnieni są pracownicy o kierunkowym wykształceniu.
- Największy udział w kosztach ochrony środowiska ponoszonych przez badane podmioty w latach 2004–2008 stanowiły wydatki na inwestycje prośrodowiskowe, opłaty usługowe, koszty badań i rozwoju, szkoleń pracowników z zakresu ochrony środowiska. W latach 2006–2008 stopniowo spadał udział kosztów inwestycji prośrodowiskowych w całości kosztów ochrony środowiska, wzrastał natomiast udział kosztów funkcjonowania laboratoriów zakładowych, badań i rozwoju oraz szkoleń.
- Jednym z głównych źródeł informacji o środowisku okazał się Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Kontrole w jednostkach zobligowanych do uzyskania pozwoleń zintegrowanych odbywają się 1 lub 2 razy w roku. W pozostałych podmiotach kontrole są następstwem skarg okolicznych mieszkańców, grup zainteresowanych. Można przypuszczać, że w tych podmiotach, które nie są obejmowane regularnymi kontrolami poziom wiedzy przedsiębiorców jest niższy.
- Przyjęcie postawy biernej wobec środowiska naturalnego, przy której następuje wypieranie świadomości o potrzebie dbałości o jego stan,

prowadzące do unikania angażowania się w problemy społeczne i ekologiczne jest rzadkie w województwie lubelskim (badania wykazały, że taka postawa dotyczyła zaledwie dwóch podmiotów).

- Dość rzadko spotykaną okazała się postawa przejawiająca się traktowaniem ochrony środowiska jako obowiązku, często kosztownego, związanego z prowadzeniem działalności. Dotyczy ona głównie podmiotów zatrudniających do 50 pracowników. Przedsiębiorstwa te nie angażują się w wprowadzanie systemów zarządzania środowiskowego oraz nie potrafią wskazać celów takiej możliwości. W ostatnich latach nie prowadziły działań inwestycyjnych oraz nie potrafiły wskazać metod analizy kosztów inwestycji proekologicznych. Rzadko wskazywały one wielkości poniesionych kosztów ochrony środowiska, a gdy to robiły, jedynymi, jakie zostały wskazane były opłaty usługowe wypłacane innym przedsiębiorstwom, ponoszone z tytułu odprowadzania ścieków do kanalizacji, usuwania i neutralizacji odpadów. W tych podmiotach, co napawa pewnym niepokojem, rzadko pojawiały się wskazania, skąd czerpią wiedzę z zakresu ochrony środowiska.
- Największa grupa z badanych jednostek to podmioty zaangażowane w ochronę środowiska, które podejmują działania inwestycyjne nie tylko „end of pipe”, czyli unieszkodliwiające, neutralizujące zanieczyszczenia już powstałe, ale również zintegrowane – zdecydowanie bardziej kłopotliwe i kosztowne ze względu na konieczność modyfikacji procesów wytwórczych, przetwórczych i innych. Przedsiębiorstwa te wiedzę czerpią z różnych źródeł. Często wskazują na uczestnictwo w konferencjach naukowych, branżowych oraz szkoleniach. Umożliwia im to wymianę myśli, doświadczeń z osobami prowadzącymi zbliżony rodzaj działalności. Prenumerują także czasopisma branżowe, prasę poruszającą zagadnienia z zakresu prawa. Koszty ochrony środowiska są w tych podmiotach analizowane, a ich wielkości poniesione w ostatnich latach jednostki te zazwyczaj wskazywały w ankiecie. Umiały również ocenić okres zwrotu zainwestowanego kapitału. W podmiotach z przyjętą strategią ofensywną wprowadzone są systemy zarządzania środowiskowego.
- Nieliczne podmioty poszukują i wdrażają innowacje prośrodowiskowe. Badane podmioty wykazały się świadomością wpływu podejmowania działalności z zakresu ochrony środowiska i inwestowania w „zielone” technologie, ale celem tych działań zdecydowanie nie jest chęć wyróżniania się postawą proekologiczną na tle innych podmiotów w branży. Pełne zaangażowanie w realizację celów społecznych, włączanie oczekiwania wszystkich interesariuszy w system zarządzania, zakładanie fundacji w celu wspólnego z partnerami społecznymi poszukiwania

możliwości tworzenia nowych wartości, traktowane jest jako kolejny, najwyższy etap dążenia do społecznej odpowiedzialności. W codziennym funkcjonowaniu brakuje czasu i chęci na sprzyjanie szczególnie wrażliwym elementom środowiska, poprzez nie tylko wsparcie finansowe takich misji, ale angażowanie własnych pracowników, zachęcanie kontrahentów, poszukiwanie partnerów społecznych. Można przypuszczać, że ten etap w dążeniu do społecznej odpowiedzialności względem środowiska naturalnego jest nadal nieosiągalny nie tylko dla przedsiębiorstw w województwie lubelskim, ale również większości podmiotów w całej Polsce.

Wyniki badań oraz wnioski końcowe mogą przysłużyć się zarówno decydom w przedsiębiorstwach rozważających przyjęcie postawy proekologicznej i finansowanie inwestycji z zakresu ochrony środowiska, jak też przedstawicielom instytucji publicznych. Konieczność wypowiedzenia się przez przedsiębiorców w województwie lubelskim na temat działań podejmowanych w celu ochrony środowiska podniosła niewątpliwie ich świadomość w aspekcie postępowania w sposób społecznie odpowiedzialny oraz często zmotywowała ich do podejmowania takich działań w przyszłości. W wielu przypadkach możliwe było zaobserwowanie ogromnej staranności i szczegółowości prezentowanych danych.

Nad wypełnieniem ankiety pracowało w poszczególnych podmiotach nawet kilka osób. Wymagało to zaangażowania oraz przeświadczenia, że jest to rzeczywiście istotne. Przekonanie przedsiębiorców do podejmowania działań prośrodowiskowych zwiększy prawdopodobnie ich aktywność w tym zakresie.

Literatura

1. Adamczyk J., Nitkiewicz T., *Prognozowanie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2007.
2. Adamczyk J., *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne S.A., Warszawa 2009.
3. Bank Danych Regionalnych,
http://www.stat.gov.pl/bdr_n/app/dane_podgrup.wymiary?p_kate=9&p_grup=305&p_pgru=2343&p_dane=0.
4. Bąk M., Bednarz P., Kulawczuk P., Rataj R., Szcześniak A., Zając P., *Analiza korzyści ekonomicznych ze stosowania zasad społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) w polskich przedsiębiorstwach. Streszczenie i wnioski*, Instytut Badań nad Demokracją i Przedsiębiorstwem Prywatnym, Warszawa 2006.

5. Forum Odpowiedzialnego Biznesu, *Co firmy sądzą o odpowiedzialności społecznej? Porównanie postaw i praktyk na Węgrzech, w Polsce i na Słowacji*, 2003.
6. Forum Odpowiedzialnego Biznesu, *Odpowiedzialny biznes w Polsce. Dobre praktyki 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009*.
7. Forum Odpowiedzialnego Biznesu, http://www.fob.org.pl/o-organizacji-145_1489.htm
8. *Ochrona środowiska 2008, Wyniki badań GUS*, Notatka informacyjna, Materiał na konferencję prasową w dniu 23 grudnia 2008 r., Główny Urząd Statystyczny.
9. *Kompendium CSR*, Niezależna publikacja Media Planet dystrybuowana wraz z Gazetą Prawną, 17 grudnia 2008.
10. Mazurkiewicz P., Grenna L., *Corporate Social Responsibility and multi-stakeholder dialogue. Towards Environmental Behavioral Change*, Discussion Paper, May 2003, World Bank, za: J. Nakonieczna, Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw międzynarodowych, Difin sp. z o.o., Warszawa 2008.
11. *Ochrona środowiska 2008, Wyniki badań GUS*, Notatka informacyjna, Materiał na konferencję prasową w dniu 23 grudnia 2008.
12. Perrini F., Pogutz S., Tencati A., Elgar E., *Developing Corporate Social Responsibility. A European Perspective*, Publishing Limited, UK 2006.
13. Werther W. B., Chandler D. B., *Strategic Corporate Social Responsibility Stakeholders In a Global Environment*, Sage Publications, Inc., 2006.

Economic aspects of social responsibility the natural environment based on the examples of companies in the Lubelskie Region

Summary

Corporate Social Responsibility towards the natura environment is a concept of pursuing business activity. Apart from obeying the law and generating profit, companies should voluntarily take into consideration the impact their decisions have on the natural environment. This contributes to improvement in the quality of life and is in accordance with the principle of Sustainable Development. Based on the findings of the study, the author of the above dissertation claims that 83% of employed people understand the

concept of Corporate Social Responsibility. Social Responsibility is mainly associated with conducting business activity in an ethical manner, enhancing company image and improving the state of the natural environment. The majority of businesses take action aimed at reducing negative impact on the natural environment. According to managers, imposing environmental fees would be the most effective tool to minimise negative impact.